

Propriální pojmenovací typy doložené
v plzeňském
Liber testamentorum
z let 1468–1565

Martina Spěváčková
katedra českého jazyka a literatury
FPE ZČU v Plzni

Liber testamentorum z let 1468–1565

- *Liber testamentorum 1468–1565* [online]
Rukopis. Archiv města Plzně, sign. 1c25 [cit. 25. 9. 2024].
Dostupné z:
<https://digiarchiv.plzen.eu/vademecum/permalink?xid=5d9424eec71d4efbbf9abaf69f943199&scan=49c592a2303f98e819b9ddb96fca0230>
.
- edice Josefa Strnada *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad* (1891, 1905)
- studentský projekt *Liber testamentorum – edice plzeňských závětí z let 1468–1565*; řešen na KČJ v letech 2024–2025

Výzkumné otázky

- Které propriální pojmenovací typy dokládá ***Liber testamentorum*** a lze v jejich užívání vysledovat nějakou tendenci?
- Nakolik se tvoření a užívání propriálních pojmenovacích typů doložených v plzeňském ***Liber testamentorum*** shoduje s obecnými závěry zkoumání této problematiky?

Materiálová základna – 20 závětí z let 1468–1495, 196 dokladů různých propriálních pojmenování

Kritéria zkoumání

- stavba propriálních pojmenovacích typů
 - pojmenování tvořené oficiálním osobním jménem (OOJ)
 - tzv. jednojmennost
 - pojmenování tvořené OOJ provázeným výrazy nepropriálními, nebo doplňujícím antroponymem (příjmím, výjimečně přezdívkou)
 - tzv. dvoujmennost
- část listiny, v níž je propriální pojmenování užito

Doložené propriální pojmenovací typy

1. Jednojmennost

nadepsaný Ondra, Hozman kolář, Fuxová, paní Krásná

Srov. formulace v úvodu a v závěru závěti č. 3/1489:

opatrný muž Ondra, náš spoluměštěnin, leže na smrtné posteli
(úvod)

ku prosbě nadepsaného Ondry své jsme pečeti dobrovolně přivěsili
(závěr)

Nepravá jednojmennost

Doložené propriální pojmenovací typy

2. OOJ + příjmi

Kšaft Jíry Opozdila

nadepsaný Matěj Dřiemota

OOJ + příjmi + další doplnění

Dorotha Šefránková z Plzně

Řieha Črvenka, sladovník

Jan Panuoška, měšténín z Plzně

Václav Kropáč, měšťan města Nového Plzně

kněz Václav Purkrábek, kanovník kostela pražského, bratr nebožky ženy mé

Jan Fegal a Matěj Poběžovský, konšelé přísežní a měšťané města Nového Plzně

Doložené propriální pojmenovací typy

3. OOJ + výraz lokalizující

pan Ondra z Kladrub, Prokop z Škvrňan, Hlaváč z Stupna

Matúš v Manětíně, Bárta v Přehýšově

Jana na Bělé

ojediněle v písařském označení závěti: *Kšaft Heřmana z Žernovníka*

OOJ + výraz lokalizující + další doplnění

Uršule do Manětíné, sestře své tetěné, odkazuje tři kopy grošův

Doložené propriální pojmenovací typy

4. OOJ + výraz příbuzenského vztahu

odkazuje Janovi, manželu svému; paní Kateřině, manželce své; Káči, schovanici své; Aničce, bratraně jeho

5. OOJ + výraz společensky zařazující

Václav súkeník

OOJ + výraz společensky zařazující + další doplnění

Němec, rychtář v Malesicích

Barbora krajčieřová, dcera Trčkové

Matěj kramář, toho času purkmistr, Bárta Úterský a Bláha Hořovský, konšelé přísežní a měšťané města Nového Plzně

Závěry

Provedená analýza propriálních pojmenovacích typů doložených ve vybraných závětích zapsaných ve druhé polovině 15. století v plzeňském *Liber testamentorum* potvrzuje obecné závěry o charakteristických rysech pojmenovacích způsobů (srov. např. závěry J. Pleskalové).

Ve zkoumaném souboru závětí lze vysledovat tři výrazné tendence:

1. ústup jednojmennosti,
2. posilování významu příjmí,
3. užívání OOJ s kombinacemi doplňujících výrazů, které vyjadřují společenské postavení pojmenovaných osob a místo jejich působnosti. Tento pojmenovací typ se často opakuje především v úvodu závěti jako ustálená formule jazyka administrativy a práva.

Literatura:

BĚLOHLÁVEK, Miloslav; aj. *Dějiny Plzně. 1. Od počátků do roku 1788*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965.

BROMOVÁ, Veronika. *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*. Brno: Masarykova univerzita, 2009.

HLAVÁČEK, Ivan; KAŠPAR, Jaroslav; NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany: H & H, 2002.

PLESKALOVÁ, Jana. *Tvoření nejstarších českých osobních jmen*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

PLESKALOVÁ, Jana. *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010*. Brno: Host, 2011.